

територіальних одиниць; пропагандистські кампанії з метою формування у суспільній свідомості образу “ворога”, заклики до боротьби з “шкідництвом різних націй”; репресії, арешти, заслання та масове знищення у концтаборах учасників неіснуючих “націоналістичних” та “контрреволюційних” організацій таких як “Національний Союз німців на Україні”, “Польська організація війська”.

Список використаних джерел

1. ДА СБУ. – Ф. 13. – Оп. 2. – Стр. 259.
2. Там само. – Ф. 6. – Стр. 68067 ФП.
3. Луцький Ю. В. Чеські справи (1930–1937рр.) // 3 архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ. – 1999. – № 1/2 (11/12). – С. 156–176.
4. Луцький Ю., Лутай М. політичні репресії щодо чеського населення Житомирщини (1920–1950-ті рр.) // Хроніка 2000. – Вип. 29–30. – С. 135–143.
5. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. – Кн. 1. – Вінниця: ДП “Державна картографічна фабрика”, 2006. – 908 с.
6. ЦДАГО України. – Ф. 263. – Оп. 1. – Стр. 39221 ФП.
7. Там само. – Стр. 52211 ФП.
8. Чирко Б. В. Національні меншини в Україні (20–30 роки ХХ століття) / НАН України; Інститут національних відносин і політології. – К.: Асоціація “Україна”, 1995. – 215 с.
9. Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. – К.: Наук. думка, 1993. – 352 с.

References

1. DA SBU. – F.13. – Op. 2. – Spr. 259.
2. Tam samo. – F. 6. – Spr.68067 FP.
3. Luc'kyj Ju. V. Ches'ki spravy (1930–1937 rr.) // Z arhiviv VUCHK – GPU – NKVD – KGB. – 1999. – № 1/2 (11/12). – S. 156–176.
4. Luc'kyj Ju., Lutaj M. politychni represii' shhodo ches'kogo naselennja Zhytomyrshhyny (1920–1950-ti rr.) // Hronika 2000. – Vyr. 29–30. – S. 135–143.
5. Reabilitovani istoriyeju: U dvadcjaty semy tomah. Vinnyc'ka oblast'. – Kn. 1. – Vinnycja : DP “Derzhavna kartografichna fabryka”, 2006. – 908 s.
6. CDAGO Ukrai'ny. – F. 263. – Op. 1. – Spr. 39221 FP.
7. Tam samo. – Spr. 52211 FP.
8. Chyrko B. V. Nacional'ni menshyny v Ukrai'ni (20–30 roky XX stolittja) / NAN Ukrai'ny; Instytut nacional'nyh vidnosyn i politologii'. – K.: Asociacija “Ukrai'na”, 1995. – 215 s.
9. Shapoval Ju. I. Ukrai'na 20–50-h rokiv: storinky nenapysanoi' istorii'. – K.: Nauk. dumka, 1993 – 352 s.

Prydybaylo O. M., graduate student of the Department of the History and Archaeology of the Slavic peoples, National Pedagogical University by M. P. Dragomanov (Ukraine, Kiev), prydybaylo@gmail.com

The process against “spyware” organizations as the aspects of repressions in 30iesyearsof XX century at the Ukrainian lands

In the 30th years of the twentieth century repressions against national minorities at the Ukrainian lands were continued, including such things as the elimination of national administrative units, the limiting of national cultural autonomy, the formation of the public mind the image of “the enemy” against certain ethnic groups (Germans, Poles, and others, were declared “subversive nations”). Isolate separately fabricated numerous proceedings against members of ethnic minorities have become span is in said time period and influenced arrests, deportation to concentration camps and “counter-revolutionary” organizations “National Union of Germans in the Ukraine”, “The Polish organization military”, “Czech druzhestvo”.

Keywords: the national minorities, “Polish Military Organization”, repressions, “wrecking” nations.

Прыдыбайло О. М., аспирантка кафедри історії та археології слов'янських народів, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), prydybaylo@gmail.com

Процессы против “шпионских”, “буржуазно-националистических” организаций как один из ключевых аспектов репрессий 30-х гг. XX ст. на украинских землях

В 30-е гг. репрессии на украинских землях относительно национальных меньшинств продолжались, включая такие явления как ликвидацию национальных административно-территориальных единиц, ограничения национально-культурной автономии, формирование в общественном сознании образа “врага” в отношении определенных этнических групп (немцев, поляков и других,

которые были объявлены “вредительскими нациями”). Выделим отдельно многочисленные сфабрикованные процессы против представителей национальных меньшинств, приобрели размах именно в упомянутой временной промежуток и обозначились арестами, ссылками в концлагеря участников несуществующих “националистических” и “контрреволюционных” организаций “Национальный Союз немцев на Украине”, “Польская организация военная”, “Чешское дружество”.

Ключевые слова: национальные меньшинства, “Польская организация военная”, репрессии, “вредительство” наций.

* * *

УДК 94(477)

Пуйда Р. Б.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та політології, заступник керівника Центру організації навчальних іноземних студентів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (Україна, Івано-Франківськ), Puyda@ukr.net

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ 1928–1938 РР.

Проаналізовано еволюцію політичної програми Українського національно-демократичного об'єднання, визначено стратегію та тактику партії, охарактеризовано перебіг виборчих кампаній 1928–1938 рр. до польського сейму та сенату в Західній Україні.

Ключові слова: Українське національно-демократичне об'єднання, вибори, Українська парламентська репрезентація, сейм, сенат.

У міжвоєнне двадцятиліття Польська держава пережила п'ять виборчих кампаній до Польського сейму і сенату. Учасником чотирьох із них була найвпливовіша українська політична партія Західної України національно-державницького табору – Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). В умовах української бездержавності партія намагалася виступити тією консолідуючою силою, яка об'єднає якомога ширші прошарки українського суспільства навколо наболілих тогочасних проблем – шкільництва, мови, кооперації тощо. Зважаючи на цей фактор, парламентська трибуна вищого законодавчого органу польської держави використовувалася українськими посланцями та сенаторами для боротьби із дискримінацією щодо українців політикою польського уряду у всіх сферах суспільного життя.

У статтях О. Зайцева [5–6], Л. Зашкільняка [7], М. Кугутяка [8], І. Соляра [11; 12], М. Швагуляка [15] та ін. українських дослідників фрагментарно проаналізовано особливості виборчих кампаній до парламенту Польщі. Серед наукових праць польських дослідників, які присвячувалися окресленій тематиці, виділимо розвідки Р. Томчика [25] та В. Кулеші [23]. Джерельну основу статті становлять архівні документи Центрального державного історичного архіву у м. Львові (ЦДАУЛ), матеріали періодичної преси, спогади чільних діячів УНДО. Мета даної розвідки – проаналізувати стратегію та тактику УНДО під час виборчих кампаній 1928–1938 рр.

Перші вибори до польського парламенту у яких взяло участь УНДО відбулися у 1928 р. Партія підходила до виборів вищого польського законодавчого органу, як до всенародного плебісциту, який мав засвідчити український національний характер західноукраїнських земель. Передвиборна концепція УНДО передбачала максимальну консолідацію українських національно-державницьких сил шляхом створення виборчого блоку непольських народів.

12 листопада 1927 р. на засіданні ЦК УНДО прийнята ухвала, яка передбачала створення виборчого блоку УНДО з білорусами, литовцями, німцями і євреями-сіоністами. Передбачалося, що в Галичині УНДО виступатиме самостійно, а виборча співпраця з євреями і білорусами стосуватиметься тільки північно-західних українських земель. Німці мали підтримати блок національних меншин у Львівському та Луцькому виборчих округах. У листопаді 1927 р. у Варшаві відбулися переговори щодо відновлення Блоку національних меншин польської держави, у яких брали участь: від українців – голова УНДО Д. Левицький, від євреїв – лідер сіоністів І. Грінбаум, від білорусів – лідер білоруського Селянського союзу Ф. Єремич, від німців – послы сейму Є. Навман і К. Гребє. 28 листопада 1927 р. Блок національних меншин було створено [8, с. 354].

Значно важче виявилось створити коаліцію українських партій. 12 листопада 1927 р. ЦК УНДО постановив: “Йти до виборів під гаслом спільного виборчого блоку українських національних угруповань і дати від себе ініціативу до створення такого внутрішнього національного блоку українських національних угруповань”. 8 грудня 1927 р. на засіданні Народного комітету у Львові за участю 197 учасників обговорювалася передвиборна тактика і стратегія УНДО. Народний комітет надав ЦК, на чолі із Д. Левицьким широкі повноваження, поклав на нього відповідальність за виборчу кампанію. За задумом Президії, до спільного блоку мала увійти УСРП, “Селянський Союз” і рештки ліквідованої УСДП, правця якої об’єднувала невелику групу людей навколо львівської газети “Вперед” [1, 1927, 16 листопада].

Виконуючи постанову ЦК, президія УНДО звернулася до УСРП, Селянського союзу і діячів колишньої УСДП з пропозицією йти до виборів єдиним фронтом. Особливого значення націонал-демократи надавали угоді з соціалістами-радикалами, які не поспішали до консолідаційних зусиль. На засідання екзекутиви УНДО 14 грудня 1927 р. вирішено надіслати лист голові УСРП Л. Бачинському з обґрунтуванням необхідності національного блоку. Лист надіслано того ж дня, проте спроба не увінчалася успіхом – український виборчий блок не вдалося створити через брак порозуміння між двома провідними українськими політичними партіями національно-державницького табору [15, с. 56]. Важко проходили переговори з представниками “Селянського Союзу”. Тільки частина членів партії на чолі з П. Васильчуком (Холмська окружна організація) і С. Назаруком (Володимир-Волинська окружна організація) увійшли до Блоку національних меншин [1, 1928, 14 січня].

Незважаючи на труднощі, 16–18 січня 1928 р. на нарадах представників непольських народів вирішено останні спірні питання та узгоджено склад державного списку. На першому місці – українець Д. Левицький, на другому – І. Грінбаум, на третьому білорус Ф. Єремич, на четвертому – німець Є. Навман. 22 січня 1928 р. ЦК Блоку національних меншин видав відозву “До національних меншин Польщі” [1, 1928, 26 січня].

2 лютого 1928 р. УНДО опублікувало відозву до українського народу, у якій зазначалося: “До виборів об’єдналося Українське національно-демократичне об’єднання з усіма патріотичними організаціями Гали-

чини, Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя. Всі, що ставлять інтерес загальнонародний вище інтересу вузького, йдуть до виборів під блакитно-жовтим стягом Національного об’єднання”. Після завершення виборчої кампанії, УНДО одержало 23 мандати в сеймі і 9 у сенаті. За УНДО в Галичині проголосували 543 185 осіб, або 54,8% усіх голосів, відданих на українські політичні партії [6, с. 245].

Дострокова виборча кампанія 1930 р. до польського сейму і сенату проходила в умовах милітаризації польського суспільства та акції пацифікації, що негативно позначилося на чисельності українського представництва у вищому законодавчому органі Польщі. У нових суспільно-політичних умовах стратегія УНДО полягала у максимальній консолідації національно-державницьких політичних сил та утворенні спільного блоку.

У січні 1929 р. Клуб ББСУ представив проєкт змін конституції, спрямовані на обмеження прав парламенту і зміцнення президентської влади. Таким чином, уряд К. Світальського, а згодом його наступника К. Бартля взяв курс на посилення ролі президента і виконавчих органів з одночасним максимальним обмеженням повноважень парламенту. У промові К. Бартля, що була виголошена в сеймі 10 січня 1930 р., вказувалося на кризу парламентсько-демократичної системи в Польщі і на необхідність зміни конституції в напрямку “зміцнення виконавчої влади, посилення індивідуальної відповідальності особи, яка волею народу поставлена на чолі Держави”. Під тиском уряду, сейм 22 січня 1930 р. приступив до “ревізії конституції” [1, 1930, 16 січня].

Виборча кампанія 1930 р. проходила в умовах широкомасштабної акції “пацифікації” (умиротворення), спрямованої на знищення українських культурно-освітніх осередків, господарських установ. Масового характеру набули арешти провідних українських політичних діячів, зокрема представників УНДО. Політика пацифікації змушувала українські політичні сили шукати шляхів порозуміння. У ніч з 9 на 10 вересня поліція заарештувала групу колишніх послів, серед них п’ять українців: О. Вислоцького, О. Когута, І. Лещинського, Д. Паліїва, В. Целевича. Напередодні виборів український блок фактично опинився без політичного проводу. Після арештів каральні органи опечатали будівлю Головного Секретаріату УНДО через що, “всю виборчу акцію і технічне поладження справ треба було переводити в тісній домовіці Головного Секретаріату УСРП” [4, арк. 42]. Українці зазнали найбільших репресій через те, що парламентська діяльність українських партій досягла найбільшого розмаху. Українські послы і сенатори діяли не тільки в Польщі, але й на міжнародній арені.

25 вересня 1930 р. оприлюднено спільне звернення Головної Управи УСРП, ЦК УНДО та ЦК УСДП “Український Народ” у якому відзначалося: “В обличчя важких подій..., три найстарші українські політичні партії: УСРП, УНДО і УСДП та білоруські політичні партії створили оден великий український ті білоруський Виборчий Блок” [1, 1930, 11 жовтня]. Першими спільними заходами українських партій стали організовані протести проти політики “пацифікації”. Основні каральні операції тривали від 20 вересня до 17 жовтня 1930 р. Підрозділи польської поліції і війська входили до українських сіл, громили кооперативи, бібліотеки, громадсь-

кі установи, конфіскували майно, жорстоко били селян. За даними української преси, кілька осіб померло від побиттів [5, с. 72]. Зважаючи на перепони польських урядових кіл, Список № 11 Українського і білоруського виборчого блоку був єдиним державним українським списком на виборах 1930 р. Список № 11 на виборах до сейму 16 листопада 1930 р. одержав у Східній Галичині 30,8% голосів, на Волині – 12,6%.

Загалом в Галичині за українські партії (разом з “руськими”) проголосувало 41,3% виборців, на Волині – 14%. На виборах до сенату 23 листопада за українські списки в Галичині було подано 26,6% голосів (з них за список № 11 – 26%), на Волині – 7,1% (з них за список № 11 – 26%), на Волині – 7,1% (з них за список № 11 – 6,9%). Кількість голосів, зібраних українськими списками на Холмщині, Поліссі і Підляшші була незначною. Список № 1 ББСУ на виборах до сейму одержав: у Східній Галичині – 52,5% голосів, на Волині – 79,3%; на виборах до сенату: в Східній Галичині – 62,4%, на Волині – 88,5% [1, 1930, 30 листопада].

Українсько-білоруський блок здобув 21 посольський мандат, у тому числі в Східній Галичині – 17, на Волині – один, на Поліссі один (дістався білорусові), з державного списку – два. На виборах до сенату блок одержав чотири мандати у Східній Галичині. Після переговорів між УНДО й УСРП, був затверджений наступний розподіл мандатів: УНДО – 17 місць у сеймі і три в сенаті; УСРП – три місця в сеймі й одне в сенаті. За списком ББСУ до сейму Волині та два “русини” (члени РАП) з Галичини. Два волинських українці стали сенаторами за списком ББСУ. Загалом у 1930 р. до сейму було обрано 28 українців, до сенату – шість [1, 1930, 30 листопада]. Після виборчої кампанії 1930 р., у порівнянні із 1928 р., опозиційне українське представництво скоротилося більше ніж у два рази.

Законодавчу працю українських парламентарів упродовж 1928–1935 рр. важко назвати успішною. Зокрема 14 лютого 1934 р. С. Хруцький від імені УПР проаналізував основні здобутки українців у вищому законодавчому органі Польщі упродовж попередніх каденцій. Газета “Діло” назвала цей виступ “прощальною заявою Української парламентарної репрезентації” [1, 1934, 21 лютого]. Передусім посол зауважив, що вперше українські послы з’явилися у Варшаві у 1922 р., проте галичани взяли участь у виборах тільки у 1928 р. “У численних промовах з цієї трибуни й інтерпеляціях, – констатував посол, – ми звертали увагу польської суспільності і уряду на ті ненормальні обставини, які запанували на наших етнографічних землях і вказували ми шлях, на якому можна би ті відносини поладнати” [1, 1934, 20 лютого].

Не оминув увагою С. Хруцький законотворчої діяльності парламенту. Посол обурено відзначив: “Ми не обмежувались лише до промов та інтерпеляцій. Ми зголювали внески, що торкалися найрізноманітніших діянок життя, внески з готовими законопроектами... Над нашими промовами панове не пригадувалися, не обмірковували їх, не хотіли нас зрозуміти і найти правду в наших твердженнях... Тому втратило смисл само зголошення інтерпеляцій. Наші внески і найслухніші законопроекти ділові й конечні, були відкидані без надуми, без поважного мотивування. Сейм не прийняв ані одного нашого внеску, навіть найслухнішого й у найд-

рібнішій справі. Кождне наше позитивне зусилля було тут легковажене й саботоване”. Закінчив свій виступ С. Хруцький на оптимістичній ноті, зауваживши, що українці не здадуться у своїй боротьбі за національно-культурні і політичні права.

Незважаючи на те, що внески і виступи українських послів ігнорувалися членами ББСУ, можемо із впевненістю констатувати значні напрацювання членів УПР у теоретичній площині. Ці слова підтверджуються численними виступами українців у комісіях сейму. “Всі комісійні промови, – відзначали політичні аналітики “Діла”, – розглядаючи фахово та на підставі поважних фактичних даних і матеріалів політику поодиноких ресорів влади супроти українців, з’ясовували положення українського народу в окремих царинах життя та склали разом повний обсяг польської національної політики” [1, 1934, 21 лютого].

У червні 1935 р. схвалено виборчий закон, який скасував пропорційну систему виборів і замінив її мажоритарною, надаючи при цьому виняткові права окружним зборам, що підпорядковувалися місцевій адміністрації. За таких обставин опозиційні партії не мали шансів сформуванню значне парламентське представництво. 29 травня 1935 р. відбулася зустріч міністра внутрішніх справ М. Косьцялковського з В. Мудрим, О. Луцьким і В. Целевичем [3, арк. 2] без участі голови партії Д. Левицького. Підсумком тривалих переговорів стала формування нової політичної лінії партії – “нормалізації” польсько-українських взаємин. Польський уряд обіцяв українцям значні в культурно-освітній сфері, а також гарантував місця у майбутньому парламенті та органах місцевого самоврядування [22, с. 160]. Натомість українці погоджувалися визнати Польську державу.

8 червня 1935 р. на засіданні ЦК УНДО прийнято рішення про участь у виборах. Питання узгоджених кандидатур розглядалося на засіданні ЦК УНДО 20 липня 1935 р. Українські кандидатури були узгоджені з польським урядом, на вимогу якого до виборчого списку УНДО не були включені Д. Левицький та М. Рудницька. Згодом – 12 жовтня 1935 р. на засіданні ЦК УНДО ухвалено новий політичний курс партії – “нормалізацію” українсько-польських стосунків. Тоді ж Д. Левицький подав у відставку з посади голови партії. Її очолив В. Мудрий. На цьому ж засіданні із членів партії виключено М. Рудницьку [1, 1935, 19 жовтня].

Напередодні виборів в часописі “Діло” опубліковано звернення “До українських виборців” за підписами В. Мудрого і В. Целевича, в якому містився заклик до масової участі у виборах. В іншій статті В. Мудрого відзначалося: “Національна українська рація наказує нам саме тепер творити якнайбільше, щоби ми могли вільно дихати, вільно творити і без труднощів і перешкод стояти на сторожі всього українства і його найвищих національних ідеалів” [9, с. 3]. Загалом у виборах 8 вересня 1935 р. до сейму взяло участь 48,9% виборців Східної Галичини. УНДО здобуло 13 мандатів до сейму, та двох до сенату. Ще двох сенаторів від УНДО призначив президент Польщі І. Мосціцький [1, 1935, 14 вересня].

2 жовтня 1935 р. депутати від УНДО і УНО сформували Українську парламентську репрезентацію на чолі із В. Мудрим. Волинські послы утворили Українську

парламентську репрезентацію Волині, яку очолив П. Певний. "Парламентарна група п. Певного не має ніякого власного політичного обличчя, – відзначали ундовці, – бо вона є виключно тільки виявом політики волинського воєводи" [1, 1936, 4 січня].

У нових суспільно-політичних умовах у парламенті Польщі продовжувалося зближення УНДО з правлячими колами держави. Зокрема УПР уперше від 1923 р. голосувала за урядовий бюджет та надання президентові І. Мосьціцькому надзвичайних повноважень у господарських і фінансових справах. Водночас українські парламентарі утворили спільну з поляками територіальну групу послів і сенаторів південно-східних воєводств [25, 1935, № 5, с. 620–622].

Польський уряд також здійснив низку кроків назустріч українцям – В. Мудрого обрали одним із п'яти віце-маршалків сейму, оголошено амністією українським в'язням. Однак основна вимога партії – надання Східній Галичині територіальної автономії навіть не розглядалося, що змусило В. Мудрого констатувати, що в польській політиці щодо українців "все як було, а в деяких ділянках ще гірше" [25, 1936, № 7, с. 67–70].

У вересні 1938 р. президент І. Мосьціцький розпустив парламент після чого призначив нові вибори. На засіданні ЦК УНДО 29 вересня 1938 р. вирішено взяти участь у нових виборах до польського парламенту. За таку пропозицію проголосували 40 членів ЦК, проти – 8, утрималися – 2 [2, арк. 3]. Список кандидатів згодом передано урядові. Питання виборів обговорювалося також на засіданні КК 28 вересня 1938 р. І. Кедрин-Рудницький, В. Кузьмович, О. Луцький, Ю. Павликовський відмовилися балотуватися до парламенту, протестуючи проти узгодження кандидатур з польською владою.

Волинське українське об'єднання пішли на вибори разом з проурядовим табором національного об'єднання (OZN), що виник замість розпущеного Безпартійного блоку співпраці з урядом (ББСУ). Після проведення виборів 13 листопада 1938 р. кількісне представництво українських партій у сеймі і сенаті залишилося практично незмінним, зважаючи на угоду з польським урядом, однак реальної користі від цієї співпраці українські парламентарі не отримали. Виборча кампанія 1938 р. стала останньою для партії.

Отже, упродовж 1920–30-х рр. УНДО єдиною з українських політичних сил державницького табору брала участь у чотирьох виборчих кампаніях до польського сейму і сенату. Починаючи із 1928 р. УНДО здобувало все меншу, у порівнянні із попереднім народним волевиявленням, кількість голосів на теренах Західної України, що пояснюється з одного боку зневірою українців у можливість розв'язання українського питання парламентським шляхом, з іншого – поступовим згортанням демократичних процесів у Польській державі та угодою позицією націонал-демократів. Відповідно до суспільно-політичних реалій змінювалася стратегія та тактика партії – від союзу із соціалістами-радикалами наприкінці та гострою критикою провладної більшості у сеймі і сенаті, до підтримки уряду польської держави у середині 1930-х рр.

Список використаних джерел

1. Діло. – 1917–1939.
2. Державний архів Львівської області. – Ф. 1. – Оп. 51. –

Спр. 939.

3. Державний архів Тернопільської області. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 436.

4. Там само. – Ф. 231. – Оп. 1. – Спр. 2397.

5. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939) // УІЖ. – 1993. – № 1.

6. Зайцев О. Політичні партії Західної України у виборах 1928 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1994. – Вип. 3.

7. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002. – 752 с.

8. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). – Київ–Івано–Франківськ, 2002. – Т. 1. – 536 с.

9. Мудрий В. Вибори до польських законодавчих установ // Шлях нації. Місячник української національної політики і громадського життя. – Львів, 1935. – Ч. 5. – вересень. – С. 1–5.

10. Свобода. – 1938–1939.

11. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928). – Львів, 1925.

12. Соляр І. Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928). – Львів, 2010.

13. Федик І. УНДО, ОУН: ставлення до Польщі. – Львів, 1998.

14. Хруслів Б. Політика УНДО напередодні Другої світової війни (1938–1939) // Галичина, 1999. – № 3.

15. Швагуляк М. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського політичного руху Галичини (1919–1939) // Сучасність. – 1995. – № 2.

16. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 344. – Оп. 1. – Спр. 3.

17. Там само. – Спр. 5.

18. Там само. – Спр. 7.

19. Там само. – Спр. 9.

20. Там само. – Спр. 154.

21. Там само. – Спр. 157.

22. Brzoza C. Ukraińska reprezentacja parlamentarna w II Rzeczypospolitej // Krakowskie zeszyty ukrainoznawcze. – Kraków. – 1992/1993. – Т. I/II. – S. 153–165.

23. Tomczyk R. Ewolucja ideowo-taktyczna Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego (UNDO) wobec państwa i rządu polskiego w latach 1925–1939 // Akcja "Wisła" na tle stosunków polsko-ukraińskich w XX wieku. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Uniwersytetu Szczecińskiego. – Szczecin, 1994.

24. Kulesza W. Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935 / Władysław Kulesza. – Wrocław, 1985. – 268 s.

25. Sprawy Narodowościowe. – Warszawa. – 1929–1939.

References

1. Dilo. – 1917–1939.
2. Derzhavnyj arhiv L'viv's'koj' oblasti. – F. 1. – Op. 51. – Spr. 939.
3. Derzhavnyj arhiv Ternopil's'koj' oblasti. – F. 3. – Op. 2. – Spr. 436.
4. Tam samo. – F. 231. – Op. 1. – Spr. 2397.
5. Zajcev O. Predstavnyky ukrai'ns'kyh politychnykh partij Zahidnoi' Ukrainy v parlamenti Pol's'khi (1922–1939) // UIZh. – 1993. – № 1.
6. Zajcev O. Politychni partii' Zahidnoi' Ukrainy u vyborah 1928 r. // Ukrain'a: kul'turna spadshyna, nacional'na svidomist', derzhavnist'. – L'viv, 1994. – Vyp. 3.
7. Zashkil'nyak L., Krykun M. Istorija Pol's'khi: vid najdavnishykh chasiv do nashykh dniv. – L'viv, 2002. – 752 s.
8. Kugutjak M. Istorija ukrai'ns'koj' nacional-demokratii' (1918–1929). – Kyi'v–Ivano–Frankivs'k, 2002. – T. 1. – 536 s.
9. Mudryj V. Vybery do pol's'kykh zakonodatnykh ustanov // Shljah nacji'. Misjachnyk ukrai'ns'koj' nacional'noi' polityky i gromad's'kogo zhyttja. – L'viv, 1935. – Ch. 5. – veresen'. – S. 1–5.
10. Svoboda. – 1938–1939.
11. Soljar I. Ukrain's'ke nacional'no-demokratyчне ob'jednannja: pershyj period dijal'nosti (1925–1928). – L'viv, 1925.
12. Soljar I. Konsolidacijni procesy nacional'no-derzhavny'kyh syl Zahidnoi' Ukrainy (1923–1928). – L'viv, 2010.
13. Fedyk I. UNDO, OUN: stavlennja do Pol's'khi. – L'viv, 1998.
14. Hruslov B. Polityka UNDO naperedodni Drugoi' svitovoi' vijny (1938–1939) // Galychyna, 1999. – № 3.

15. Shvaguljak M. Partijni podily i zagal'nonacional'ni interesy. Problema politychnoi' konsolidacii' ukrai'ns'kogo politychnogo ruhu Galychyny (1919–1939) // Suchasnist'. – 1995. – № 2.

16. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraïny u m. L'vovi. – F. 344. – Op. 1. – Spr. 3.

17. Tam samo. – Spr. 5.

18. Tam samo. – Spr. 7.

19. Tam samo. – Spr. 9.

20. Tam samo. – Spr. 154.

21. Tam samo. – Spr. 157.

22. Brzoza C. Ukraińska reprezentacja parlamentarna w II Rzeczypospolitej // Krakowskie zeszyty ukrainiznawcze. – Kraków. – 1992/1993. – T. I/II. – S. 153–165.

23. Tomczyk R. Ewolucja ideowo-taktyczna Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego (UNDO) wobec państwa i rządu polskiego w latach 1925–1939 // Akcja “Wisła” na tle stosunków polsko-ukraińskich w XX wieku. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Uniwersytetu Szczecińskiego. – Szczecin, 1994.

24. Kulesza W. Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935 / Władysław Kulesza. – Wrocław, 1985. – 268 s.

25. Sprawy Narodowościowe. – Warszawa. – 1929–1939.

Puyda R. B., Ph. D. in history, Associate professor of the department of history and political science, deputy of leader of The center of organization of studies of foreign students of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine, Ivano-Frankivsk), Puyda@ukr.net

The strategy and tactics of the Ukrainian National Democratic Union 1928–1938

The analyzes evolution of political program of Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO) and establishes the strategy and tactics of the party, article characterizes the election campaigns of 1928–1938 to the Polish Sejm and Senate on the western Ukrainian territories.

Keywords: Ukrainian National Democratic Union, elections, Ukrainian Parliament Representation, Sejm, Senat.

Пуйда Р. Б., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и политологии, заместитель руководителя Центра организации обучения иностранных студентов, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа (Украина, Ивано-Франковск), Puyda@ukr.net

Стратегия и тактика Украинского национально-демократического объединения 1928–1938 гг.

Проанализирована эволюция политической программы УНДО, определена стратегия и тактика партии, охарактеризован ход парламентских избирательных кампаний 1928–1938 гг. в польский сейм и сенат в Западной Украине.

Ключевые слова: Украинское национально-демократическое объединение, выборы, Украинская парламентская репрезентация, сейм, сенат.

* * *

УДК 929(477)“1900–1917” Єфремов С.

Могильний Л. П.

доктор історичних наук, доцент кафедри української історії та етнополітики, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), mogylny@ukr.net

СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ ТА ІМПЕРСЬКА ЦЕНзуРА (1900–1917 РР.)

Аналізується діяльність С. Єфремова у книговидавничій та публіцистичній сфері та вплив на його роботу обмежень з боку цензури Російської імперії на початку ХХ ст. Цензура суттєво обмежувала свободу слова і таким чином, не завжди дозволяла друкувати автентичний матеріал, газетні публікації часто штрафувалися, інколи закривалися і окремі газети та журнали. С. Єфремов як представник української ліберальної течії намагався виробити прийнятний для цензури варіант опублікування матеріалів як у брошурах, так і в періодичних виданнях. За допомогою методів історизму, об'єктивності, аналізу та синтезу вдалося вивести і дослідити основні напрями та методи творчої і наукової діяльності С. Єфремова та впливу на його роботу цензурних обмежень.

Ключові слова: Єфремов Сергій, цензура, видавництво “Вік”, преса, газета “Громадська думка”, газета “Рада”.

Основною рисою української історії кінця ХІХ ст. було піднесення національного відродження України. Тривав процес формування національної самосвідомості українців, посилювався інтерес до рідної мови, історії, культури. На новий рівень вийшли зв'язки між західними і східними українцями, відбувалися інтеграційні процеси в культурному і науковому середовищах, кристалізуються основні принципи національно-визвольного руху.

Українське національне відродження кінця ХІХ ст. наочно продемонструвало, що український народ може розвиватися навіть за найскладніших умов. Традиції цього періоду стали важливим надбанням для визвольного руху початку ХХ ст.

Вагоме значення для піднесення національної свідомості мала українська інтелігенція, яка взяла на себе обов'язок відстоювати національні інтереси у сфері освіти, науки, видавничої справи.

На початку ХХ ст. українська інтелігенція, як і еліта інших слов'янських країн в період формування нації, робила все можливе для відстоювання інтересів народу. Особливо важливою у процесі становлення української культури та освіти була видавнича справа, якою займався багато відомих у той час українських громадських діячів – Б. Грінченко, Г. Хоткевич, О. Лотоцький, Ф. Матушевський, В. Доманицький, а також і С. Єфремов.

Незважаючи на труднощі, у другій половині ХІХ ст. українську мову використовували в публіцистиці, наукових дослідженнях. Завдяки невтомній праці письменників, поетів, драматургів на вищій рівень піднялася художня література. Попри широке вживання мови, у різних суспільних сферах громадськості точилася гостра полеміка з приводу можливості і потреби її залучення у царину науки й освіти. У цьому питанні проявилися полярні погляди тогочасної вітчизняної інтелігенції. Одна частина вважала за потрібне розвивати і підтримувати українську мову, інша бажала піти найлегшим шляхом і влитися до “великого російського моря”.

Напряж, яким планувала рухатися українська інтелігенція, вибрали традиційний – через задоволення інтересів і запитів народу. У той час погляди С. Єфремова та його найближчих однодумців формувалися значною мірою під впливом російського народництва. Зачитуючись статтями російського публіциста М. Михайловського, які стосувалися індивідуальності, Сергій Олександрович наголошував, що і в національній боротьбі пригнічених націй також обов'язково присутня боротьба за свою національну індивідуальність. І відстоювання цієї національної індивідуальності – основне його завдання.

Однією з постійних і чи не найбільш важливих тем, яка обговорювалася на зустрічах громадівців по всій Україні, було українське книговидання. Після заборон і обмежень 1863 р. та 1876 р., які С. Єфремов прирівнював до закону іспанського короля Філіпа ІІ про винищення маврів, українська книжка в Україні стала рідкістю. Зовсім була заборонена, навіть для ввозу, дитяча література – пізнавальна, розважальна і навчальна, а також наукова, перекладна, релігійна тощо. Була недопущена до друку і читанка “Оселя”, яку уклав Сергій Олександрович для дітей [5, с. 240].